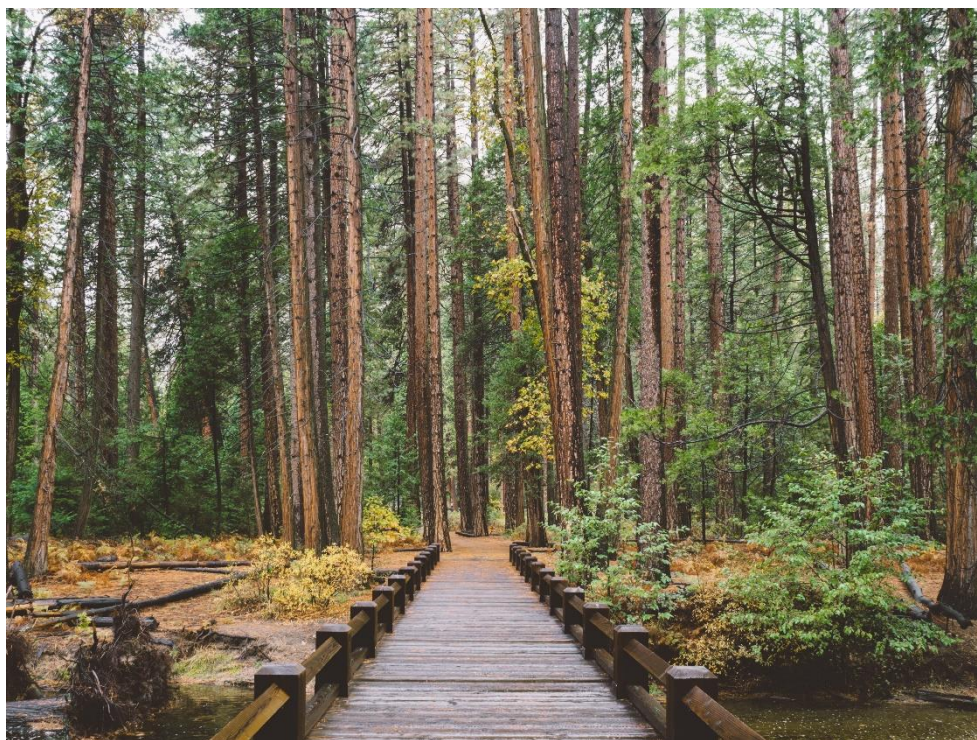

Utvärdering av Fossilfritt Sveriges arbete

Utredning på uppdrag av Fossilfritt
Sverige

2019-05-23

Svante Eriksson & Ulrika Strömqvist

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
1. Inledning.....	4
1.1. BAKGRUND.....	4
1.2. SYFTE OCH MÅL.....	4
1.3. INRIKTNING, AVGRÄNSNINGAR OCH CENTRALA FRÅGESTÄLLNINGAR	4
1.4. UTREDNINGENS GENOMFÖRANDE	6
1.5. RAPPORTENS DISPOSITION.....	7
2. Beskrivning av Fossilfritt Sveriges arbete	8
2.1. UPPDRAG OCH MÅL	8
2.2. METODER, ARBETSFORMER OCH LEVERANSER	9
2.3. VERKSAMHETENS OMFATTNING	11
3. Enkät och intervjuer.....	13
3.1. ENKÄTUNDERSÖKNING.....	13
3.1.1. Enkätens respondenter och deras deltagande	13
3.1.2. Synen på arbetet inom Fossilfritt Sverige	15
3.1.3. Synen på den nationella samordnaren och hans kansli.....	20
3.1.4. Frågor om framtiden	23
3.2. FÖRDJUPANDE INTERVJUER.....	25
4. Analys och rekommendationer.....	27
4.1. HAR FOSSILFRITT SVERIGE LYCKATS MED SITT ARBETE?	27
4.1.1. Har uppdragets syfte och mål uppfyllts?	27
4.1.2. Har arbetet lett till önskade resultat?	29
4.2. FRÅGOR FÖR FRAMTIDEN	30
4.2.1. Fossilfritt Sveriges fortsatta arbete.....	30
4.2.2. På längre sikt	31

Sammanfattning

Fossilfritt Sverige har på ett bra sätt bidragit till att främja omställningen till ett fossilfritt Sverige. Det är huvudslutsatsen i Governos utvärdering av hur Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete har fungerat.

År 2016 tillsatte regeringen en nationell samordnare (Svante Axelsson) med uppdrag att stärka och fördjupa initiativet Fossilfritt Sverige. I direktiven angav regeringen utgångspunkter för arbetet. Men i praktiken har uppdraget varit ganska öppet, med ett fritt mandat att forma arbetets innehåll och pröva sig fram till lämpliga metoder.

På uppdrag av Fossilfritt Sverige har Governo utvärderat hur arbetet har fungerat. Som underlag har vi gjort en enkätundersökning bland aktörer som på olika sätt kommit i kontakt med arbetet. Vi har också intervjuat företrädare för organisationer som deltagit i Fossilfritt Sveriges arbete eller som (inom riksdag, departement och myndigheter) ska ta emot och förvalta resultaten vidare.

Samordnarens arbete har i mycket handlat om att skapa en samsyn kring och en tilltro till möjligheterna att ställa om Sverige till ett fossilfritt land. Det har byggts på en bred delaktighet med aktörer från både näringslivet och den offentliga sektorn. Governos utvärdering visar att samordnaren och hans kansli har fungerat mycket väl i sin roll. De är entusiasmerande och drivande och har ett tydligt fokus på möjligheter istället för problem. Fossilfritt Sverige har fungerat väl som arena för att skapa samsyn.

En viktig del i Fossilfritt Sveriges arbete har varit de färdplaner som tagits fram. Olika branscher har gemensamt identifierat, och enats kring, vägar och åtgärder för att uppnå fossilfrihet inom olika sektorer m.m. De synpunkter som framkommit i vår enkät och våra intervjuer talar för att instrumentet färdplaner, och inte minst den samarbetsinriktade metod som använts för att ta fram dem, har varit mycket framgångsrikt.

Svante Axelssons uppdrag löper till den 31 december 2020. Governos rekommendation är att det fortsatta arbetet i huvudsak bör ha samma inriktning som hittills. Det bör bl.a. handla om att ta fram nya färdplaner i flera branscher.

En annan viktig uppgift i det fortsatta arbetet bör vara att bidra till att omsätta de planer som tagits fram i konkreta åtgärder. Genom Fossilfritt Sveriges arbete finns det en förväntan på att det politiska systemet ska svara upp med åtgärder. Enligt Governos mening kan samordnaren och hans kansli under uppdragets resterande tid här ha en roll i att öka den ömsesidiga förståelsen mellan näringsliv och politik för hur och när olika åtgärder kan genomföras.

Under Fossilfritt Sveriges paraply har det gjorts en mängd insatser av olika slag och ett stort antal organisationer från samhällets olika sektorer har på olika sätt varit engagerade i arbetet. En annan väsentlig uppgift för den nationella samordnaren och hans kansli under uppdragets resterande tid, kan därför enligt Governos mening vara att sammanställa de lärdomar som gjorts och utifrån det ge sin samlade syn på hur den fortsatta utvecklingen mot ett fossilfritt samhälle bör ske.

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Regeringen har som ambition att Sverige ska bli ett av världens första fossilfria välfärds-länder. Som ett led i detta lanserade regeringen inför klimatmötet COP21 i Paris initiativet Fossilfritt Sverige hösten 2015. År 2016 tillsatte regeringen sedan en nationell samordnare (M 2016:05, dir. 2016:66) med uppdrag att stärka och fördjupa initiativet Fossilfritt Sverige. Till samordnare utsågs Svante Axelsson (tidigare generalsekreterare för Naturskyddsföreningen), som inledde sitt arbete i september 2016. Till sin hjälp har han ett kansli på tre personer.

Enligt den ursprungliga tidplanen skulle Fossilfritt Sveriges arbete redovisas senast den 31 december 2018. Sommaren 2018 beslutade dock regeringen i tilläggsdirektiv (dir. 2018:56) att uppdraget istället ska slutredovisas senast den 31 december 2020. Samtidigt gavs Fossilfritt Sverige i uppdrag att lämna en redovisning av initiativets verksamhet och inriktning – baserad på en utvärdering – till regeringen senast den 1 juni 2019.

Samordnaren har valt att upphandla konsult hjälp för att göra utvärderingen och en redovisning av initiativets arbete under dess verksamhetstid. Governos har getts detta uppdrag.

1.2. Syfte och mål

Syftet med Governos uppdrag är att utvärdera om det arbete som gjorts inom Fossilfritt Sverige överensstämmer med det övergripande syfte som verksamheten fått.

Målen med uppdraget är att uppdragsgivaren efter uppdraget ska ha en korrekt och välgrundad bild av:

- ✦ Vad Fossilfritt Sverige har lyckats uppnå och bidra med.
- ✦ Hur verksamheten har bedrivits och utvecklats sedan starten 2016.
- ✦ Hur måluppfyllelsen har varit och vilka eventuella luckor som finns.
- ✦ Vilken utvecklingspotential som finns.

1.3. Inriktning, avgränsningar och centrala frågeställningar

Givet uppdragets syfte har Governos utvärdering tagit sin utgångspunkt i de mål som Fossilfritt Sverige getts av regeringen samt de mer verksamhetsnära mål som samordnaren satt för arbetet (dessa beskrivs i avsnitt 2.1).

Med hänsyn till att utvärderingen avser ett pågående arbete fokuserar vi i hög grad på processer och arbetssätt för samordnarens arbete. Vi har inte (mer än översiktligt) sökt eller kunnat bedöma kvaliteten på de olika typer av klimatinsatser som initiativet genererar. Vidare har det inte varit möjligt att värdera slutgiltiga effekter av initiativets insatser. Den studerade måluppfyllelsen har istället främst avsett vad Fossilfritt Sverige hittills har uppnått och vilka förutsättningar som finns – respektive krävs – för ett lyckat kommande arbete. I utvärderingen har vi dock även haft ett framåtsyftande perspektiv,

med fokus bl.a. på vad den nationella samordnaren bör inrikta sig på under kommande period.

I utvärderingen har i första hand följande frågeställningar behandlats:

1. Kartläggning och verksamhetsredovisning av det hittills gjorda arbetet

Vi har belyst hur Fossilfritt Sverige har bedrivit sitt arbete, med frågor som exempelvis: vilka aktiviteter har genomförts, vilka aktörer har deltagit och vilken omfattning har arbetet haft. Det har i hög grad handlat om att göra en allmän redovisning. Sett till de frågor som ställs i vårt uppdrag har vi också så långt möjligt belyst bl.a. följande:

✦ Om och i så fall hur har initiativet:

- stött regeringen i att stärka och fördjupa arbetet med initiativet Fossilfritt Sverige?
- synliggjort och främjat aktörernas arbete för ett fossilfritt Sverige?
- gjort aktörernas arbete synligt, utmanande och inspirerande för andra?
- initierat och främjat samverkan mellan aktörerna, inklusive dialog kring visioner om nollutsläpp?
- bistått vid möten mellan aktörerna och regeringen?
- sammanställt aktörernas klimatarbete på ett översiktligt sätt och hur har goda exempel identifierats?
- synliggjort, främjat och kommunicerat aktörernas arbete nationellt och internationellt för att stimulera fler aktörer till att bidra till utsläppsminskningar och ett fossilfritt Sverige?

✦ Har det funnits behov av att etablera en dialog även med aktörer som från början inte ingått i initiativet? Har detta gjorts, och hur har i så fall aktörer identifierats och involverats?

✦ Hur har en plattform för dialog och samarbete, såväl mellan aktörerna och regeringen som mellan aktörerna, etablerats? Och hur fungerar den?

2. Samlad bedömning av Fossilfritt Sveriges arbete

Mot bakgrund av redogörelsen för Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens hittillsvarande arbete har vi gjort en samlad bedömning av hur framgångsrikt arbetet har varit. Jämfört med de frågor som ställs i uppdraget till Governo innebär det att vi bl.a. har sökt bedöma om Fossilfritt Sverige har lyckats bidra till att främja omställningen till ett fossilfritt Sverige sedan starten och i så fall hur. En annan uppdragsfråga som vi också utvärderat är om det finns ett mervärde för samhällsaktörer att delta i Fossilfritt Sveriges arbete och i så fall vilket.

3. Analys av lämpliga åtgärder

Slutligen har vi analyserat några mer framtidsinriktade frågor. Det har handlat om att bl.a. identifiera eventuella luckor i måluppfyllelse samt belysa vilken utvecklingspotential som finns och vilka eventuella ytterligare förutsättningar som krävs för vidareutveckling av Fossilfritt Sverige. Fokus har främst legat på att identifiera sakfrågor som den nationella samordnaren bör prioritera i sitt fortsatta arbete. Men vi pekar även på

faktorer som kan vara viktiga i det mer långsiktiga arbetet – efter att samordnaren avslutat sitt uppdrag – för att uppnå ett fossilfritt Sverige.

1.4. Utredningens genomförande

Uppdraget har i huvudsak genomförts under perioden mars–april 2019 och i fyra faser.

Projektstart

Här definierades syfte och mål med uppdraget och stämde av med uppdragsgivaren. Analysmodell och frågeställningar slogs fast, liksom ramar och avgränsning för uppdraget. I fasen fastställdes även på vilket sätt samverkan mellan Governos konsulter och uppdragsgivaren skulle ske avseende exempelvis avstämningstidpunkter.

Kartläggning

I denna fas kartlades hur arbetet med Fossilfritt Sverige har bedrivits. Datainsamlingen har primärt skett med följande metoder:

- ✦ *Dokumentstudier* för att få nödvändig bakgrundsinformation, inklusive *verksamhetsstatistik* m.m. som genererats under initiativets existens. Vad gäller offentliga rapporter m.m. har det framför allt handlat om material som publicerats av Fossilfritt Sverige och som i allmänhet finns tillgängliga på dess webbplats.
- ✦ En *enkätundersökning* riktad till aktörer som på olika sätt kommit i kontakt med arbetet. Syftet var att få aktörernas syn på hur Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete hittills har fungerat samt vilka frågor som är viktiga i det fortsatta arbetet. Enkäten gick ut till ca 500 respondenter och svarsfrekvensen var 51 procent.
- ✦ *Djupintervjuer* med ett urval av aktörer för att få en fördjupad förståelse för hur Fossilfritt Sveriges arbete fungerar. Eftersom syftet var att få erfarenheter av initiativets arbete har vi koncentrerat oss på organisationer och personer som på olika sätt deltagit eller varit i kontakt med Fossilfritt Sverige. Vi har genomfört tolv intervjuer. Därutöver har två tillfrågade aktivt avstått från att delta med hänvisning till att de representerar riksdag eller regering och därför anser det olämpligt att uttala sig om en pågående offentlig utrednings arbete. De intervjuade fördelar sig på två kategorier av aktörer:
  - Organisationer som kan beskrivas som mottagare och tänkta vidareförvaltare av Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete (riksdag, departement, myndigheter).
  - Organisationer som på olika sätt deltagit i Fossilfritt Sveriges arbete.
- ✦ *Workshop*. En workshop hölls i arbetets slutskede med den nationella samordnaren och hans kansli, för att presentera rapporten och validera iakttagelser och slutsatser.

Analys och rapport

I denna fas sammanställde och analyserade vi resultatet av kartläggningen. Ett utkast till slutrapport togs fram, som uppdragsgivaren fick möjlighet att granska och diskutera.

Projektavslut

Med beaktande av de synpunkter som framkom i föregående fas slutförde Governos rapporten, vilken presenterades både skriftligt och muntligt till Fossilfritt Sverige.

Governos projektgrupp

Uppdraget har genomförts av Svante Eriksson (projektledare) och Ulrika Strömqvist. I arbetet har även Arvid Segerström (praktikant) deltagit.

1.5. Rapportens disposition

Den fortsatta framställningen har disponerats på följande sätt. I kapitel 2 beskriver vi Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete. I kapitel 3 redovisas vad som framkommit i den enkät och de intervjuer som vi genomfört. Slutligen redovisas Governos analys och rekommendationer i kapitel 4.

2. Beskrivning av Fossilfritt Sveriges arbete

I det här kapitlet redogör vi för hur Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete har bedrivits.

2.1. Uppdrag och mål

Enligt sina direktiv (dir. 2016:66) ska samordnaren synliggöra och främja aktörernas arbete för ett fossilfritt Sverige. Fossilfritt Sverige ska tillhandahålla en plattform för dialog och samarbete, såväl mellan aktörerna och regeringen som mellan aktörerna. Samordnaren ska också göra aktörernas arbete synligt, utmanande och inspirerande för andra. Vidare ingår i uppgifterna att vid behov etablera en dialog även med aktörer som i dag inte ingår i initiativet. I direktiven anges också att samordnaren bl.a. ska:

- ✦ initiera och främja samverkan mellan aktörerna, inklusive dialog kring visioner om nollutsläpp,
- ✦ bistå vid möten mellan aktörerna och regeringen,
- ✦ översiktligt sammanställa och beskriva aktörernas klimatarbete och utifrån det identifiera goda exempel,
- ✦ synliggöra, främja och kommunicera aktörernas arbete nationellt och internationellt för att stimulera fler aktörer till att bidra till utsläppsminskningar och ett fossilfritt Sverige.

Även om direktiven alltså pekar ut ett antal uppgifter och mål, så synes uppdraget i praktiken ha varit ganska öppet. Samordnaren har tolkat uppdraget som att det handlar om att öka tempot i klimatarbetet och visa på en tydlig riktning. Ett viktigt inslag i detta har enligt samordnaren varit att ha ett tydligt kommunikativt och synliggörande förhållningssätt i ett berättande och att tillsammans med näringslivet och andra aktörer ta fram planer som leder mot fossilfrihet.

Vad gäller metoder och arbetsformer har samordnaren uppfattat sig ha ett relativt fritt mandat. I arbetet – i synnerhet inledningsvis – har samordnaren tillämpat ett utforskande arbetssätt, varigenom lämpliga arbetsformer mejslats fram. En viktig del i detta har varit att hela tiden skapa synlighet för frågan i ett berättande tillsammans med de aktörer som varit involverade.

Våra kontakter med Miljö- och energidepartementet bekräftar att samordnaren har haft ett tämligen fritt mandat att forma arbetets innehåll – och att detta också var en medveten tanke från regeringen och en önskvärd ansats. Regeringens styrning av arbetet bestod mycket i att utse en lämplig person som samordnare.

Detta tillvägagångssätt för tillsättande och styrning av nationella samordnare är mycket vanligt – det visar utvärderingar som gjorts av tidigare samordnarens arbeten. Att regeringen tillsätter nationella samordnare har ofta sin grund i att man vill synliggöra en fråga och på så sätt skapa ett förändringstryck. Det brukar då ofta vara en mer eller

mindre uttalad tanke från regeringens sida att ett flexibelt uppdrag är en viktig förutsättning för att samordnaren ska kunna uppnå förväntade resultat. Med ett brett mandat och stort tolkningsutrymme tillåts en samordnare vanligen utforska olika möjligheter för att se vilka vägar som är framkomliga.¹

Vad gäller verksamhetens mål har samordnaren i direktiven getts vissa mål för sin verksamhet av regeringen. Med det fria mandat som gällt för uttolkning och genomförande av arbetet har dock i praktiken vissa mer verksamhetsnära mål som samordnaren satt för verksamheten haft större relevans. Dessa mål tar sikte på faktorer som "gör vi rätt saker", "har vi en berättelse som fler vill sprida", "levererar vi en bra output" och "gör vi skillnad på riktigt".

2.2. Metoder, arbetsformer och leveranser

Initiativet Fossilfritt Sverige samlar svenska aktörer som vill bidra till att Sverige ska bli ett av världens första fossilfria välfärdsländer. Det handlar om företag, kommuner, regioner, län och länsstyrelser, organisationer och föreningar samt aktörer inom utbildning och forskning.

Med en grov indelning kan de organisationer som på olika sätt deltagit i Fossilfritt Sveriges arbete delas in i två typer av deltagare:

- ✦ Aktörer som utifrån Fossilfritt Sveriges "mall" har antagit utmaningar och klimatmål för den egna verksamheten och undertecknat en gemensam deklaration. Denna grupp kan beskrivas som Fossilfritt Sveriges "medlemmar", även om det inte är en term som initiativet själv använder. Denna grupp utgörs idag av ca 400 aktörer. Många av dessa aktörer (kanske omkring hälften) hade gått med i initiativet redan innan den nationella samordnaren tillsattes. Men gruppen har successivt växt.
- ✦ Organisationer som inte är "medlemmar" men som ändå deltagit i någon eller flera av de aktiviteter som Fossilfritt Sverige arbetat med (se listan nedan – observera att även de aktörer vi benämnt "medlemmar" i hög grad deltagit i dessa aktiviteter).

Fossilfritt Sverige har också knutit till sig en referensgrupp för att samråda med kring initiativets verksamhet. Den har tolv medlemmar som representerar samhälle, näringsliv och forskning.

Samordnaren tillämpar alltjämt ett experimentellt arbetssätt för att pröva sig fram till de bästa metoderna, där arbetet sker aktivitetsbaserat i en lärandeprocess. Samtidigt har dock vissa grundläggande arbetsformer med tiden etablerats, och i arbetet med att stärka och fördjupa initiativet Fossilfritt Sverige genomför samordnaren och hans kansli återkommande vissa aktiviteter. På övergripande nivå kan dessa delas in i följande kategorier:

---

¹ Statskontoret (2014) Nationella samordnare. Statlig styrning i otraditionella former? (Om offentlig sektor 20) och Riksrevisionen (2016) Nationella samordnare som statligt styrmedel. RiR 2016:5.

-
- ✦ **Färdplaner:** Fossilfritt Sverige har tagit initiativ till att olika branscher ska ta fram egna färdplaner för hur respektive bransch ska bli fossilfri med stärkt konkurrenskraft som följd. För närvarande är det 13 olika branscher där det finns färdplaner framtagna.² Färdplanerna har tagits fram av respektive bransch under Fossilfritt Sveriges paraply. Arbetet med att ta fram färdplanerna har i allmänhet tagit ca ett halvår. Inom respektive bransch har ofta ett stort antal olika aktörer deltagit – enligt en uppskattning av Fossilfritt Sveriges kansli har totalt ca 350 personer medverkat i färdplansarbetet. Färdplanerna har sedan överlämnats till regeringen i samband med att Fossilfritt Sverige anordnat ett par särskilda seminarier kring detta.

  - ✦ **Rundabordssamtal:** För att röja undan hinder på vägen mot fossilfrihet samlar Fossilfritt Sverige ibland aktörer för samtal runt särskilda ämnen för att lösa upp knutar mellan olika parter och hitta konstruktiva vägar framåt och enas om förslag som kan lämnas till riksdag och regering. Ofta har dessa samtal resulterat i en debattartikel med gemensamma ståndpunkter. Några exempel på områden som har behandlats i rundabordssamtal är frågor om drivmedel, biogas respektive en godsstrategi.

  - ✦ **Utmaningar:** Fossilfritt Sverige utmanar företag, organisationer, kommuner och regioner att genomföra konkreta åtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser. Genom att visa att man vill gå före sänker man trösklarna för de som kommer efter. Det handlar om fem utmaningar:
    - Transportutmaningen, dvs. att i den egna organisationen senast 2030 endast utföra och köpa fossilfria inrikestransporter.
    - Solutmaningen, dvs. att installera solceller och producera egen solel.
    - Klimatväxlingsutmaningen, dvs. att införa klimatväxlingsprogram för egna resor.
    - Tjänstebilsutmaningen, dvs. att köpa in eller leasa elbilar, laddhybrider eller biogasbilar som tjänstebilar eller förmånsbilar.
    - Budkavle: lantbruk, dvs. att regionförbund inom LRF ska sätta upp målet att 50 procent av deras företagsmedlemmar ska köra sina traktorer på 50 procent fossilfria drivmedel senast 2020.

  - ✦ **Arenor:** Dessa är fem områden som bedöms ha stor potential att bli showroom för svensk teknik och kompetens i utvecklingen mot ett fossilfritt samhälle. Arbetet med arenorna ska visa på deras potential men också vara en katalysator för att förverkliga dem, med konkreta rekommendationer på åtgärder som berör både politik och näringsliv. Varje arena drivs av en arenaägare, till exempel en region eller kommun, samt en expertgrupp bestående av företag och andra intressenter. Fossilfritt Sverige är med och stöttar och utvecklar processerna.

---

² Branscherna är: betongbranschen, bygg- och anläggningssektorn, cementbranschen, dagligvaruhandeln, digitaliseringskonsultbranschen, flygbranschen, gruv- och mineralbranschen, sjöfartsnäringen, skogsnäringen, stålindustrin, uppvärmningsbranschen samt åkerinäringen.

✦ **Andra publika aktiviteter:** Det kan t.ex. handla om att anordna workshops, konferenser, föredrag e.d. Andra exempel är att använda sociala medier och att skriva (debatt-)artiklar, det sker ofta tillsammans med företrädare för exempelvis en viss bransch. Den publika verksamheten har varit omfattande (se avsnitt 2.3). Vad gäller verksamheten med seminarier, workshops och liknande evenemang kan nämnas att den har haft en stor bredd både tematiskt och geografiskt. Ibland har seminarierna berört mer övergripande perspektiv, medan andra har behandlat enskilda sektorer eller sakfrågor (t.ex. förmåns- och tjänstebilar, finansieringsfrågor, byggrelaterade frågor och upphandling). En serie regionala konferenser har också hållits i och handlat om enskilda svenska regioner, medan andra aktiviteter har haft ett mer internationellt perspektiv (t.ex. i samband med FN:s klimatomöten eller om hur Sverige kan bli en permanent världsutställning för ny fossilfri teknik).

En annan kärnuppgift i Fossilfritt Sveriges arbete har varit att kontinuerligt i uppdraget synliggöra och föra en berättelse (driva ett narrativ) för alla samhällsaktörer att fortsatt berätta vidare om resan mot målet för Sverige som ett av världens första fossilfria välfärdsländer. Det har handlat om att få andra att se fördelarna och få dem delaktiga. Initiativet har från starten etablerat en tydlig kommunikativ plattform. Där har man löpande haft ett proaktivt förhållningssätt, med ett aktivt, kontinuerligt PR-arbete. Som nämndes ovan har det skett i form av bl.a. debattartiklar, löpande pressmeddelanden och journalistkontakter, men också på webb och i sociala mediekkanaler.

En ytterligare aktivitet, som Fossilfritt Sverige drev den första tiden, var s.k. samverkansgrupper. Enligt samordnaren fungerade arbetet inledningsvis bra, men visade sig ändå inte ge den utväxling och det resultat man tänkt sig. Det tog också mycket tid och resurser att administrera. Arbetet med samverkansgrupperna har därför nedprioriterats.

2.3. Verksamhetens omfattning

Budgeten för den nationella samordnaren och hans kansli har legat på ca 5–6 miljoner kronor per år, enligt uppgift från kansliet. Omfattningen på Fossilfritt Sveriges samlade verksamhet är dock klart större, i det att de företag, kommuner, frivilligorganisationer m.fl. som på olika sätt har engagerat sig i verksamheten har valt att göra dessa satsningar med egen tid och för egna medel.

I föregående avsnitt nämndes att 13 färdplaner hittills har tagits fram inom ramen för Fossilfritt Sverige och att det i dagsläget är omkring 400 aktörer som har antagit utmaningar och klimatomål för den egna verksamheten och undertecknat initiativets gemensamma deklaration.

För att ge en bild av verksamhetens omfattning kan också nämnas att Fossilfritt Sverige sedan den nationella samordnaren inledde sitt arbete i september 2016 har anordnat

---

omkring 35 seminarier, workshops och liknande evenemang (på egen hand eller tillsammans med andra).³ Många av dem har hållits i Stockholm, men ett flertal konferenser har också anordnats på olika platser runt om i landet.

Vidare kan nämnas att Fossilfritt Sverige har arbetat aktivt med olika typer av mass-mediala insatser och inte minst i sociala medier löpande. Det har handlat om 40–50 (debatt-)artiklar, 35–40 pressmeddelanden, 15–20 nyhetsbrev samt 7 poddavsnitt. Inom ramen för uppdraget har även ca 5 rapporter av olika slag tagits fram, bl.a. en lägesrapport till regeringen om arbetets framskridande i juni 2017.⁴

För att driva berättelsen om Sverige mot målet att vara ett av världens första fossilfria välfärdsländer har Fossilfritt Sverige kontinuerligt bedrivit en mycket aktiv kommunikation via webb och sociala medier. Hittills har initiativet haft drygt 26 000 besök på sin hemsida och drygt 4 000 nedladdningar av information och rapporter m.m. Fossilfritt Sverige är aktiva i sociala medier – med 916 följare på Facebook, 295 på LinkedIn, 732 på Instagram och inte minst 2 387 följare på Twitter. Vid en jämförelse med andra liknande regerings- och myndighetsinitiativ så sticker Fossilfritt Sverige ut med mer än dubbelt så många följare på Twitter som verkar vara en tydlig social mediekanal att vara aktiv i.

---

³ De kvantitativa uppgifterna i detta och nästa stycke är hämtade från Fossilfritt Sveriges webbplats.

⁴ Fossilfritt Sverige (2017) Fossilfritt Sveriges delrapportering juni 2017. Promemoria 2017-06-30.

3. Enkät och intervjuer

I det här kapitlet redovisas vad som framkommit i de empiriska undersökningar som vi har gjort i utvärderingen. Först behandlas resultaten från enkätundersökningen och därefter intrycken från de fördjupande intervjuerna.

3.1. Enkätundersökning

I utvärderingen har vi genomfört en webbaserad enkätundersökning. Detta i syfte att få en bred bild av berörda aktörers syn på hur Fossilfritt Sverige och arbetet av den nationella samordnaren för initiativet hittills har fungerat samt vilka frågor som är viktiga i samordnarens fortsatta arbete.

Enkäten omfattade tre typer av frågor: hur har Fossilfritt Sverige fungerat, hur har den nationella samordnaren och hans kansli fungerat samt vilka frågor är viktiga för framtiden.

I det följande beskrivs först vilka som fått enkäten och vilka som svarat. Därefter behandlas de tre frågeblocken i tur och ordning. Redan inledningsvis bör dock sägas att enkäten sammantaget ger en mycket positiv bild av Fossilfritt Sverige och den nationella samordnarens arbete. Respondenterna ger genomgående mycket höga betyg.

3.1.1. Enkätens respondenter och deras deltagande

I avsnitt 2.2 beskrev vi sammansättningen av de aktörer som på olika sätt kommit i kontakt med Fossilfritt Sverige. Som där nämndes kan de berörda organisationerna grovt delas in i två grupper:

- ✦ Aktörer som har antagit Fossilfritt Sveriges utmaningar och klimatmål för den egna verksamheten och har undertecknat en gemensam deklARATION. De kan beskrivas som Fossilfritt Sveriges "medlemmar", även om det inte är en benämning som initiativet självt använder. Ofta har "medlemmarna" i hög grad också deltagit i initiativets olika aktiviteter.
- ✦ Organisationer som inte är "medlemmar" men som ändå har deltagit i någon eller flera av de aktiviteter som Fossilfritt Sverige arbetat med.

I den första kategorin finns omkring 400 aktörer, vilka samtliga har fått enkäten. I den andra kategorin har respondenterna utgjorts av ca 100 organisationer som Fossilfritt Sveriges kansli valt ut med utgångspunkten att finna de mest aktiva i gruppen.

De två grupperna besvarade samma enkät och utskicket skedde samlat. Totalt inkom 253 svar, motsvarande en svarsfrekvens på 51 procent. För att kunna särskilja de två grupperna ställde inledningsvis följande fråga: "Har din organisation antagit Fossilfritt Sveriges gemensamma deklARATION och är med som aktör i initiativet?". På detta svarade 83 procent ja, 10 procent nej, och resterande "vet ej". Bland de svarande är "icke-medlemmarna" således något underrepresenterade jämfört med den procentuella fördelningen mellan de två grupperna i den totala populationen (80/20).

Som vi beskrev i avsnitt 2.2 har Fossilfritt Sverige samlat aktörer från många olika samhällssektorer. Det visas också bland de som svarat på vår enkät. Således representerar respondenterna en mångfald av organisationstyper. Den största andelen av de svarande utgörs av företag (52 procent), följt av kommuner (21 procent) och landsting/regioner och frivilligorganisationer (båda 6 procent). Bland övriga svarande finns företrädare för statliga myndigheter, forsknings-/högskolevärlden m.m.

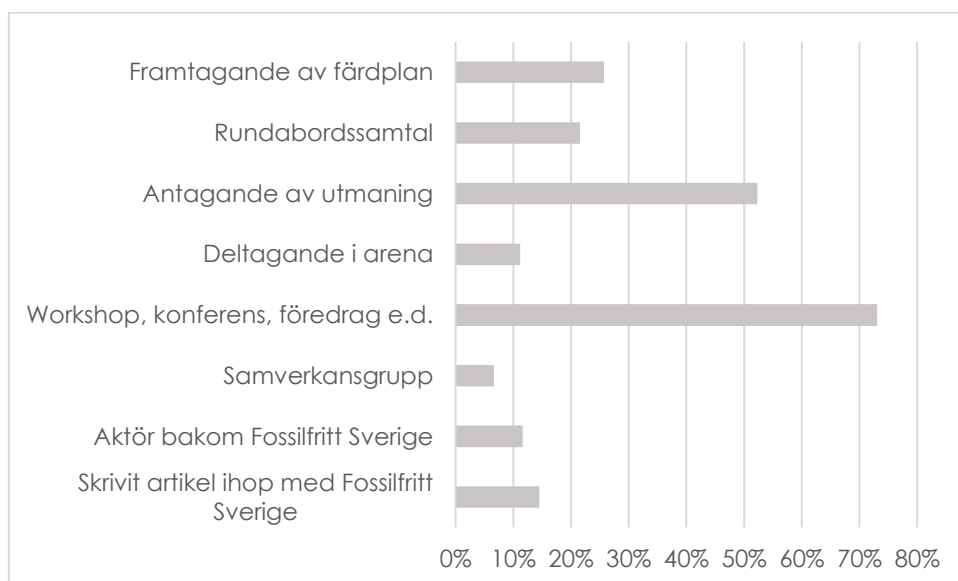
De svarandes egen roll i organisationen varierar, liksom benämningen på rollen (i enkäten fick respondenterna själva ange sin roll). I huvudsak kan dock fyra olika grupper urskiljas:

- ✦ Tjänsteman eller chef med ansvar för miljö- och hållbarhetsfrågor (titlar som angetts i denna grupp är t.ex. hållbarhetschef/-ansvarig/-strateg och miljöansvarig/-strateg): Knappt 40 procent av respondenterna kan räknas till denna grupp.
- ✦ Tjänsteman eller chef som arbetar med allmän verksamhetsstyrning, utvecklingsverksamhet, kommunikationsfrågor o.d. (inte sällan har dessa respondenter även miljö- och hållbarhetsfrågor i sin "portfölj"): Drygt 25 procent av respondenterna.
- ✦ Verkställande direktör eller ordförande: Drygt 25 procent av respondenterna.
- ✦ Entreprenör/företagsägare: Cirka 5 procent av respondenterna.

Att många olika typer av organisationer engagerat sig i Fossilfritt Sverige visas också av att antalet anställda varierar mycket mellan de berörda organisationerna. Av de svarande kommer således 46 procent från organisationer med fler än 500 anställda och 37 procent från organisationer med färre än 50 anställda. I mellanskiktet finns 9 procent med mellan 51 och 200 anställda och 8 procent med mellan 201 och 500 anställda.

Inledningsvis frågade vi även i vilken form respondenterna främst kommit i kontakt med Fossilfritt Sverige. I figur 3.1 nedan visas svarsfördelningen mellan de alternativ som angavs i frågan, ett eller flera kunde kryssas i.

Figur 3.1 Deltagande i aktiviteter som Fossilfritt Sverige anordnat (flera alt. möjliga)

Som framgår av figur 3.1 har omkring tre fjärdedelar av de svarande angett att de har varit deltagare eller åhörare vid (minst en) workshop, konferens eller föredrag som Fossilfritt Sverige har arrangerat. Det framstår i sig inte som överraskande, med hänsyn till hur många aktiviteter av detta slag som Fossilfritt Sverige har hållit. Däremot hade man kunnat förvänta sig att flera (än 12 respektive 52 procent) skulle ha svarat att de är aktörer bakom Fossilfritt Sverige eller har antagit en utmaning, eftersom detta är aktiviteter som typiskt sett inkluderas i att vara "medlem" av initiativet. De relativt låga värdena får nog i dessa fall tillskrivas otydligheter i svarsalternativen.

Vidare kan noteras att omkring en fjärdedel av respondenterna varit med i arbetet med att ta fram färdplaner, som varit en central del av Fossilfritt Sveriges verksamhet.

Slutligen bör sägas att respondenterna även kunde ange alternativet "annan", vilket de sedan i ett öppet svarsalternativ själva kunde definiera (omkring 35 respondenter gjorde detta). De vanligaste svaren var i detta fall att man haft direkta bilaterala samtal/samarbeten med den nationella samordnaren eller att man tagit del av information från Fossilfritt Sverige utan att bevista en workshop, konferens e.d.

3.1.2. Synen på arbetet inom Fossilfritt Sverige

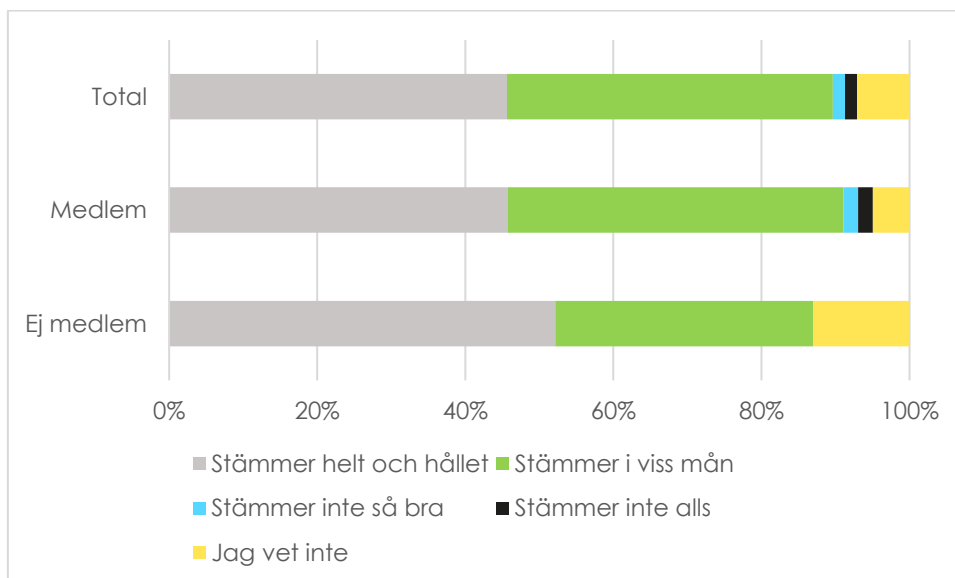
I enkäten bad vi respondenterna att utifrån sin bild av Fossilfritt Sverige och den nationella samordnarens arbete bedöma ett antal påståenden om initiativets insatser och resultat m.m. Svaren redovisas i figurerna nedan.

I samtliga figurer redovisas svaren dels för samtliga respondenter samlat, dels uppdelat på de aktörer som är, respektive inte är, "medlemmar" i Fossilfritt Sverige. Detta främst av två skäl. Det ena är att dessa två kategorier kan ha haft olika kontaktmönster gentemot initiativet. Det andra är att det också, som nämndes i föregående avsnitt, är stor skillnad i antal svarande i de två grupperna, vilket innebär att det skulle kunna ge en skev bild om endast totalen redovisades.

I analysen av enkätsvaren har vi också delat upp svaren utifrån undergrupperna organisationstyp och antal anställda i berörd organisation. Här visade det sig generellt sett finnas små skillnader i svarsmönstren, varför vi har valt att inte särredovisa dessa undergruppers svar.

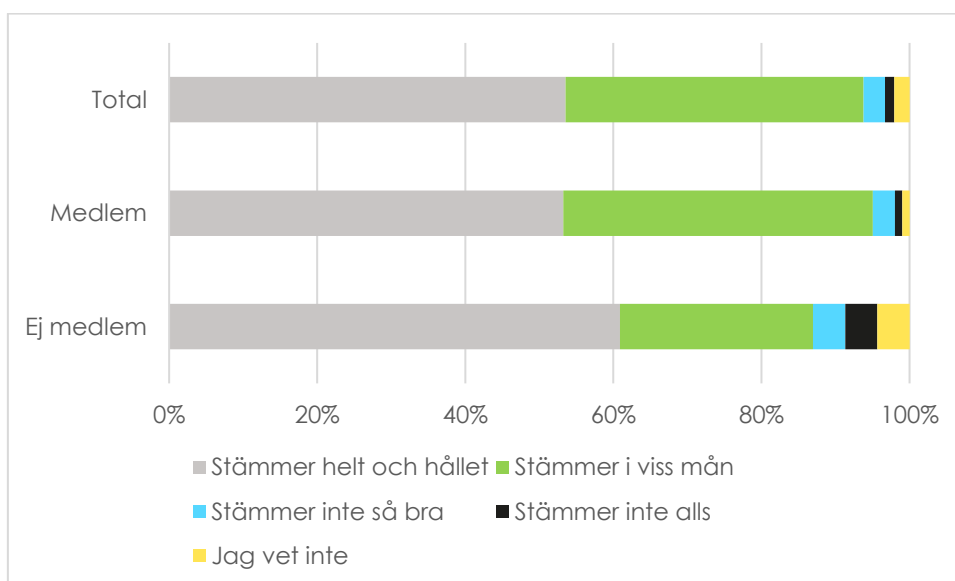

Figur 3.2 Svar på påståendet: Arbetet har på ett bra sätt bidragit till att främja omställningen till ett fossilfritt Sverige

På denna fråga har en klart övervägande majoritet av respondenterna (knapp 90 procent) gett ett positivt svar, dvs. de instämmer helt eller delvis i att initiativets arbete på ett bra sätt har bidragit till att främja omställningen till ett fossilfritt Sverige. Det kan noteras att andelen positiva svar är något högre bland "medlemmarna" än bland "icke-medlemmarna" (91 vs 87 procent), men då ska samtidigt sägas att samtliga resterande svar i den senare gruppen är "jag vet inte".

Figur 3.3 Svar på påståendet: För mig och den organisation jag representerar finns det en nytta med att delta i Fossilfritt Sveriges arbete

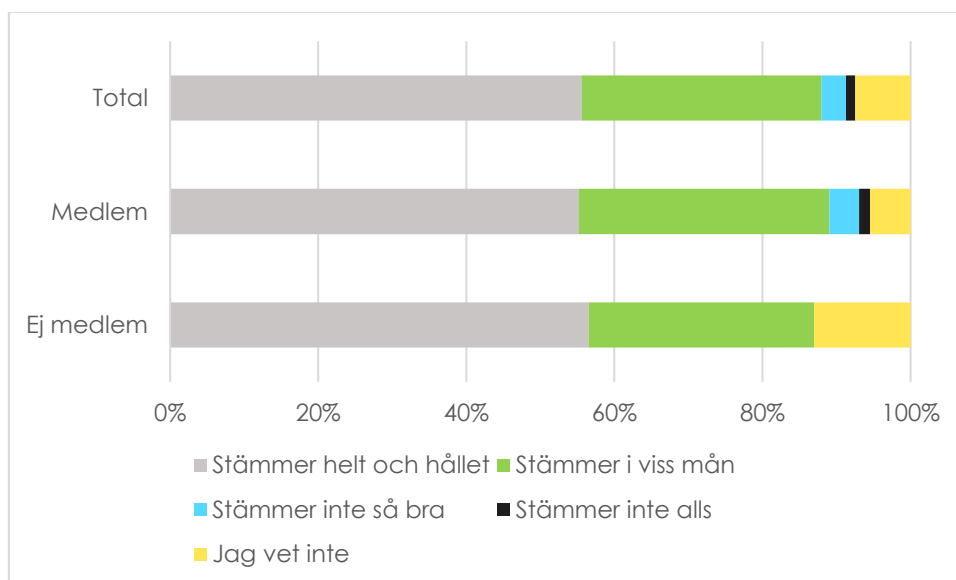
Att döma av svaren i figur 3.3 ser deltagarna i enkätundersökningen uppenbarligen en nytta med att delta i Fossilfritt Sveriges arbete. Såväl för respondenterna totalt som för

"medlemmarna" uppgår andelen positiva svar till ca 95 procent. För "icke-medlemmarna" är andelen positiva svar något lägre (ca 87 procent), men samtidigt är det en större andel bland dessa som anser att påståendet stämmer helt och hållet.

Figur 3.4 Svar på påståendet: Fossilfritt Sverige har på ett bra sätt initierat och främjat samverkan mellan olika aktörer

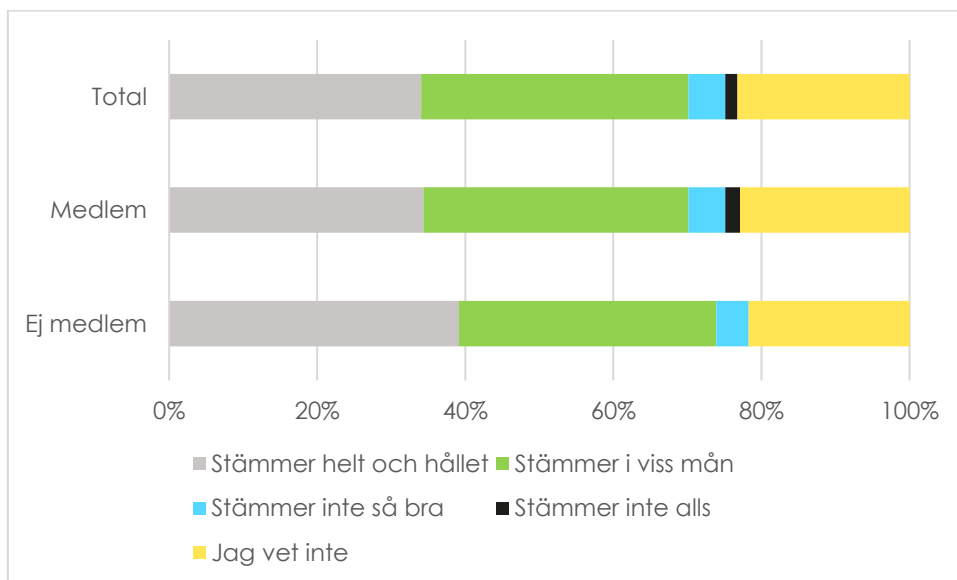

Även när det gäller frågan om huruvida Fossilfritt Sverige på ett bra sätt har initierat och främjat samverkan mellan olika aktörer, så ger enkäten en positiv bild. Här är dock andelen positiva svar något lägre än i de två föregående figurerna – ca 88 procent totalt, plus/minus någon procentenhet för de två undergrupperna. Samtidigt är dock andelen "vet ej-svar" också något större, vilket torde avspegla att något färre av de svarande kommit i kontakt med Fossilfritt Sverige i denna roll.

I inledningen till avsnitt 3.1.2 nämndes att det inte gått att utläsa några tydliga skillnader i svarsmönstren mellan organisationer av olika storlek. Frågan om samverkan utgör i viss mån ett undantag från detta. I enkätens samtliga fyra storlekskategorier är det visserligen en hög andel som anger ett positivt svar, dvs. som helt eller delvis håller med. Men för de mindre organisationerna (upp till 200 anställda) är denna andel i genomsnitt ca 85 procent, medan den för de större organisationerna (mer än 200 anställda) i genomsnitt är ca 92 procent. Det är alltså ingen stor skillnad, men möjligen säger den något om var Fossilfritt Sverige har lagt sitt fokus när det gäller att initiera och främja samverkan.

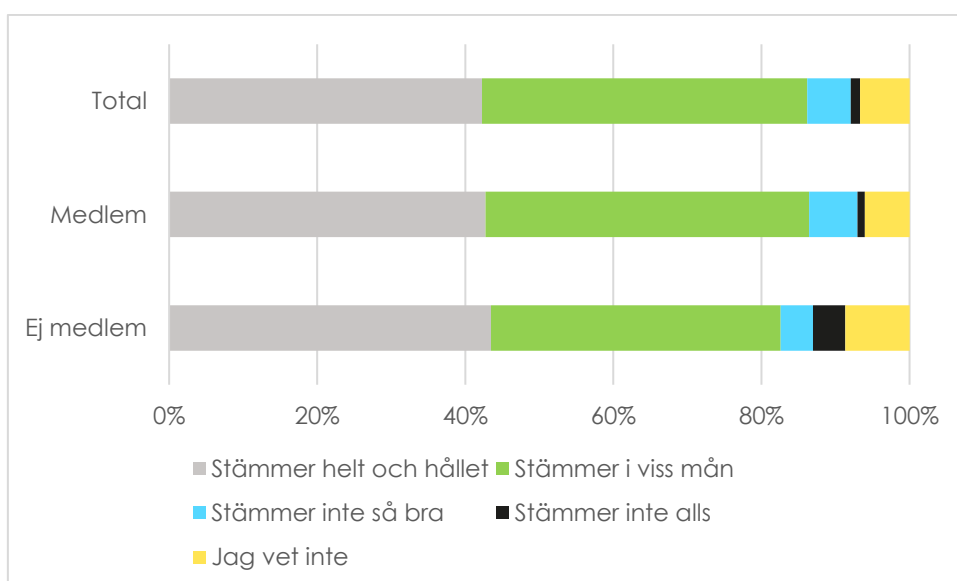

Figur 3.5 Svar på påståendet: Fossilfritt Sverige har underlättat kontakterna mellan aktörerna och regeringen

Att inte alla deltagare i Fossilfritt Sveriges arbete har kommit i kontakt med alla typer av aktiviteter blir ännu tydligare i frågan om huruvida Fossilfritt Sverige har underlättat kontakterna mellan aktörerna och regeringen. Som framgår av figur 3.5 är andelen positiva svar även i detta fall stor bland dem som ansett sig kunna göra en bedömning, men andelen osäkra är också relativt stor och ca en fjärdedel av respondenterna har svarat "jag vet inte".

Figur 3.6 Svar på påståendet: Fossilfritt Sverige har tillhandahållit bra metoder och kanaler för att synliggöra, främja och kommunicera olika aktörers arbete med frågor om fossilfrihet

Som framgår av figur 3.6 är det också en betydande majoritet av de svarande som anser att Fossilfritt Sverige har tillhandahållit bra metoder och kanaler för att synliggöra, främja och kommunicera olika aktörers arbete med frågor om fossilfrihet. För de svarande totalt är andelen positiva svar i detta fall 86 procent, någon procentenhet högre för "medlemmarna" och ett par procentenheter lägre för "icke-medlemmarna". Samtidigt kan noteras att andelen negativa svar är något högre i denna fråga (7–8 procent) än i de tidigare, låt vara att andelen även i detta fall är liten.

Frågor med öppna svarsalternativ

När det gäller synen på arbetet inom Fossilfritt Sverige innehöll enkäten också vissa frågor med öppna svarsalternativ. Ett perspektiv handlade här om vad Fossilfritt Sverige gjort särskilt bra respektive eventuellt mindre bra. Ett annat perspektiv handlade om huruvida den nationella samordnaren under återstoden av sitt uppdrag, dvs. fram till den 31 december 2020, på något sätt bör förändra sitt arbetssätt respektive vilka sakfrågor han bör prioritera i sitt fortsatta arbete.

Det är ett stort antal respondenter som har lämnat svar på de öppna frågorna (i vissa frågor omkring 190 stycken). Tematiskt sett är dock vissa synpunkter ofta återkommande och lite grovt kan de öppna svaren sammanfattas i följande punkter.

- ✦ När det gäller vad som varit särskilt bra är en vanlig övergripande synpunkt att Fossilfritt Sverige på ett positivt sätt har skapat engagemang och intresse för klimatfrågorna. Initiativet sägs ha fungerat som en katalysator och hinderröjare och en bra plattform för samtal och samverkan såväl inom branscher som mellan näringsliv och offentliga aktörer.
- ✦ Många lyfter också fram den nationella samordnarens agerande. Han sägs vara mycket positiv och entusiasmerande och ha bidragit till att lösa upp knutar. Med sitt sätt och sin ansats sägs han ha bidragit till en stämning av att "alla både kan och bör vara en del av lösningen".
- ✦ Många lyfter också fram enskilda aktiviteter som man anser har fungerat väl. I princip samtliga aktiviteter nämns åtminstone någon gång i enkätsvaren. Men de som nämns oftast är färdplanerna och den publika verksamheten med workshops, konferenser, föredrag m.m. Flera framhåller också att det är bra att man kunnat ta del av sådana aktiviteter i elektronisk form.
- ✦ Beträffande vad Fossilfritt Sverige gjort mindre bra ska sägas att det är klart färre som lyfter fram sådan kritik än de som pekar på vad som gjorts särskilt bra. En relativt vanlig synpunkt är dock att initiativet och dess verksamhet varit alltför Stockholmsfokuserad. Att döma av hur dessa svar är formulerade tycks det handla både om att mycket av aktiviteterna hållits i Stockholm och om att de klimatinsatser som diskuterats i mindre grad riktar sig mot landsbygden.
- ✦ Under frågan vad som gjorts mindre bra lyfter ett flertal också fram aspekter som möjligen mera är att se som utmaningar för det fortsatta arbetet. Dels efterfrågas

uppföljningar av hittills gjorda insatser. Dels framhålls att nästa steg – att fatta politiska beslut och vidta konkreta åtgärder – blir viktigt och kanske svårare. En respondent uttrycker det som: "Att enas om färdplaner är egentligen det lätta steget, det är i implementeringen utmaningen ligger".

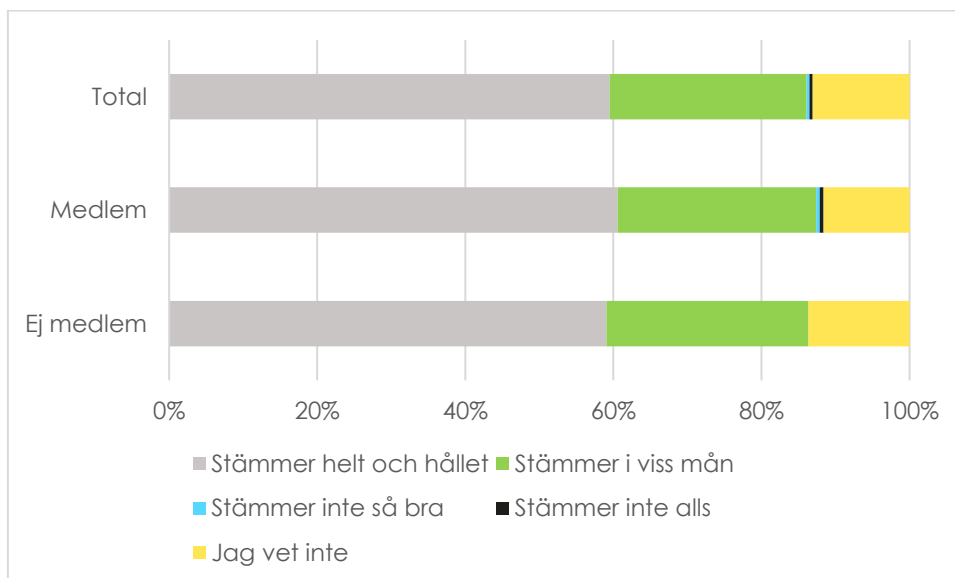
- ✦ Det senare – behovet av att ta nästa steg – är också det som genomsyrar svaren på frågan om vad den nationella samordnaren bör prioritera under återstoden av sitt uppdrag. Synen på vilka enskilda sakfrågor och branscher/sektorer det i första bör handla om varierar ganska mycket mellan de olika respondenterna. Många svar kan också tänkas spegla branschspecifika egenintressen. Det går dock att urskilja vissa återkommande teman bland svaren:
  - Gällande drivmedel lyfts ofta ett större fokus på biobränsle/gas upp som ett område att prioritera i framtiden. Vidare lyfts även elektrifiering av transportsektorn upp, där laddinfrastrukturen för eldriven transport är återkommande som synpunkt. Slutligen återkommer önskemål gällande ett större fokus på vätgas som alternativt drivmedel.
  - Färdplanernas implementering lyfts också som ett viktigt fokusområde. Flera vill också se ökad samverkan mellan Fossilfritt Sveriges deltagare för att underlätta genomförandet av färdplanerna.
  - Det politiska systemets betydelse för genomförandet lyfts också fram. Många svarande pekar på styrmedel som viktigt, dock specificeras sällan vilka styrmedel man framför allt vill se utvecklade. Bland svaren återfinns dock att miljökrav vid upphandling är ett viktigt område att fortsätta arbeta med.
  - En annan synpunkt är att flera efterlyser ökad samverkan med universitet och högskolor, för att kunna inkludera och förankra med forskningen.
  - Ett fåtal svar lyfter frågan om cirkulär ekonomi som en viktig fortsatt diskussion. I samma anda pekar ett antal svar på vikten av att effektivisera och minska transporter, inte bara skifta drivmedel.
- ✦ När det gäller frågan om den nationella samordnaren på något sätt bör förändra sitt arbetssätt under återstoden av sitt uppdrag, så är det vanligaste svaret olika varianter av "nej, jobba på som hittills". Men bland de önskemål som ändå tas upp kan tex. nämnas: följ upp de handlingsprogram och åtaganden som har gjorts inom olika branscher; ta en mer aktiv roll i arbetet med att planera genomförandet av åtgärderna; engagera kommunerna mera; sprid verksamheten mer till hela Sverige.

3.1.3. Synen på den nationella samordnaren och hans kansli

I enkäten bad vi också de svarande att ta ställning till några påståenden om hur det mer praktiska arbetet som utförs av den nationella samordnaren och hans kansli fungerar. Svaren på detta redovisas i figurerna nedan, med samma grupperingar som i redovisningen av svaren i föregående avsnitt.

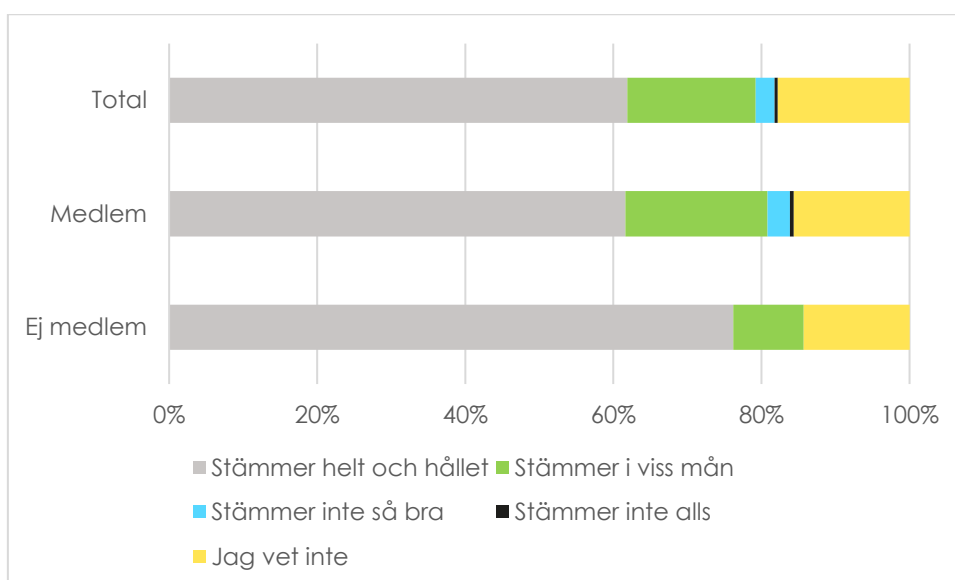

Figur 3.7 Svar på påståendet: Den nationella samordnaren och hans kansli har på det stora hela gjort ett bra arbete

Som framgår av figur 3.7 har i princip samtliga som gjort en bedömning av om den nationella samordnaren och hans kansli på det stora hela har gjort ett bra arbete, gett ett positivt svar. Således är det ca 86 procent av de svarande som helt eller delvis håller med om detta påstående och endast 1 procent som inte gör det. Övriga har svarat "jag vet inte".

Figur 3.8 Svar på påståendet: Jag upplever den nationella samordnaren och hans kansli som tillmötesgående och tjänstvilliga

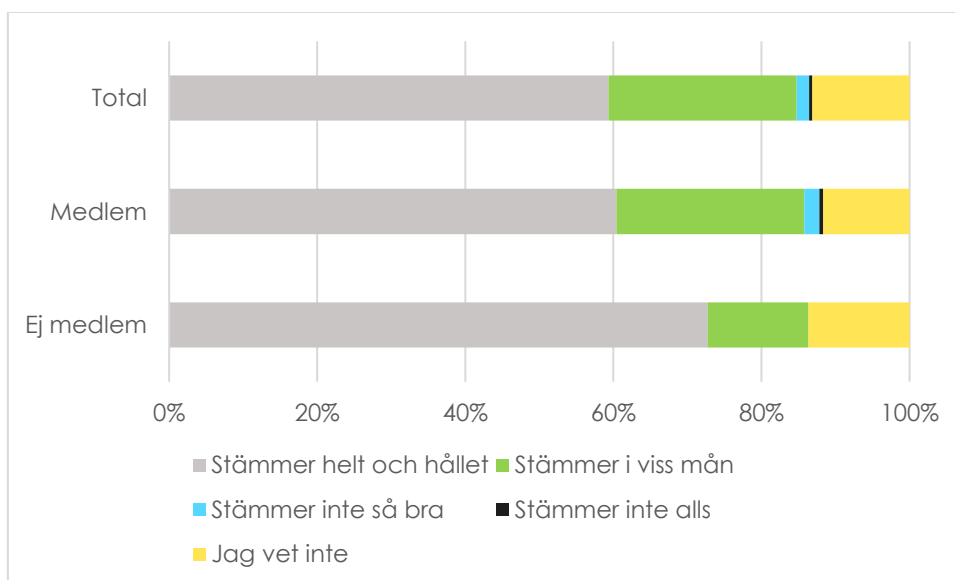

Svarsmönstret på denna fråga är i stort sett detsamma som i den föregående frågan, låt vara att andelen som svarat "jag vet inte" är något större. I stort sett samtliga av de som gjort en bedömning upplever således den nationella samordnaren och hans kansli

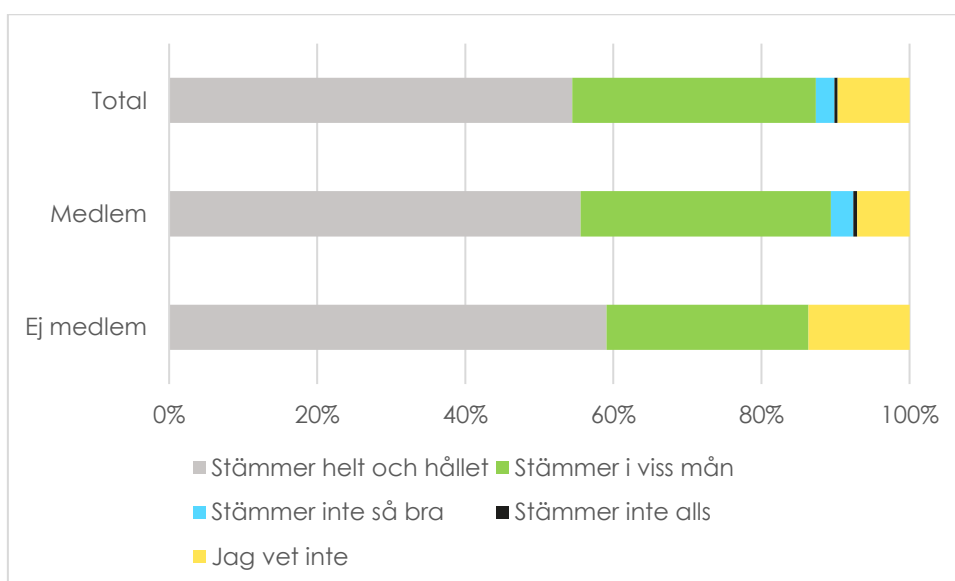
som tillmötesgående och tjänstvilliga. För att kunna ta ställning till detta måste man rimligen på något sätt ha varit i direkt kontakt med samordnaren och/eller kansliet, vilket också torde förklara den större andelen "vet ej-svar".

Figur 3.9 Svar på påståendet: De insatser som den nationella samordnaren och hans kansli har gjort har i allmänhet hållit god kvalitet

Även beträffande kvaliteten på de insatser som den nationella samordnaren och hans kansli har gjort är de som deltagit i Fossilfritt Sverige uppenbarligen mycket nöjda. Det kan särskilt noteras att nästan tre fjärdedelar i gruppen "icke-medlemmar" anser att påståendet stämmer helt och hållet.

Figur 3.10 Svar på påståendet: De kommunikationsinsatser som gjorts av den nationella samordnaren och hans kansli har i allmänhet varit bra och tydliga

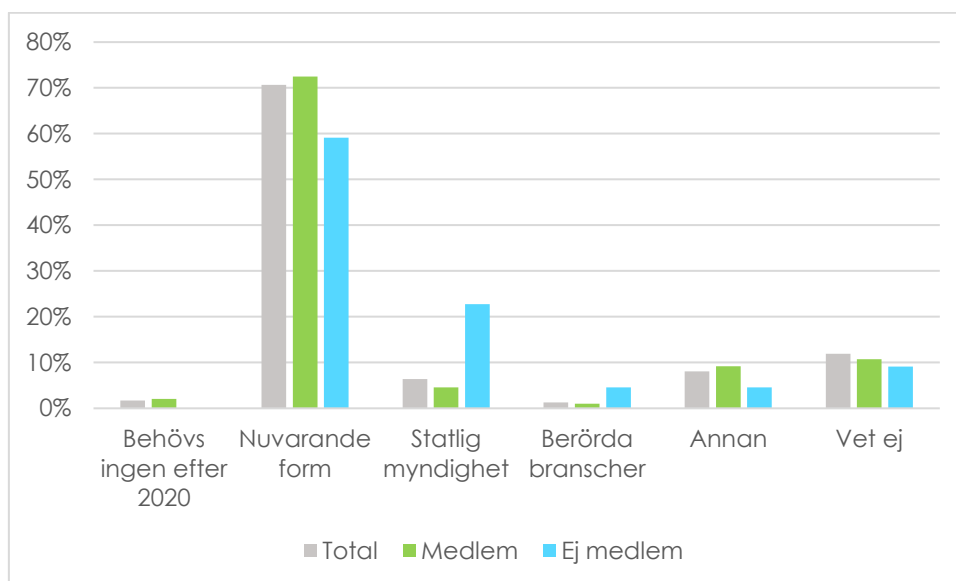

I enkäten frågade vi även om synen på hur samordnarens och kansliets kommunikationsinsatser har fungerat. Andelen positiva svar är ungefär densamma som i de tre föregående frågorna (87 procent för samtliga svarande). Det kan dock noteras att det här är en något mindre andel som helt och hållet håller med om att de kommunikationsinsatser som gjorts av den nationella samordnaren och hans kansli i allmänhet har varit bra och tydliga.

3.1.4. Frågor om framtiden

Som avslutning på enkäten ställde vi ett par allmänna, framtidsinriktade frågor. Den ena var om det efter den 31 december 2020, när den nationella samordnarens uppdrag löpt ut, fortsatt behövs en motsvarande nationell samordningsfunktion samt i vilken form den då bör bedrivas. Den andra frågan handlade om hur respondenterna ser på det mer långsiktiga arbetet för att uppnå ett fossilfritt Sverige, vad behöver regeringen göra för att driva på arbetet? Svaren redovisas i det följande.

Figur 3.11 Finns det behov av en samordnare efter 2020, och i sådana fall i vilken form?

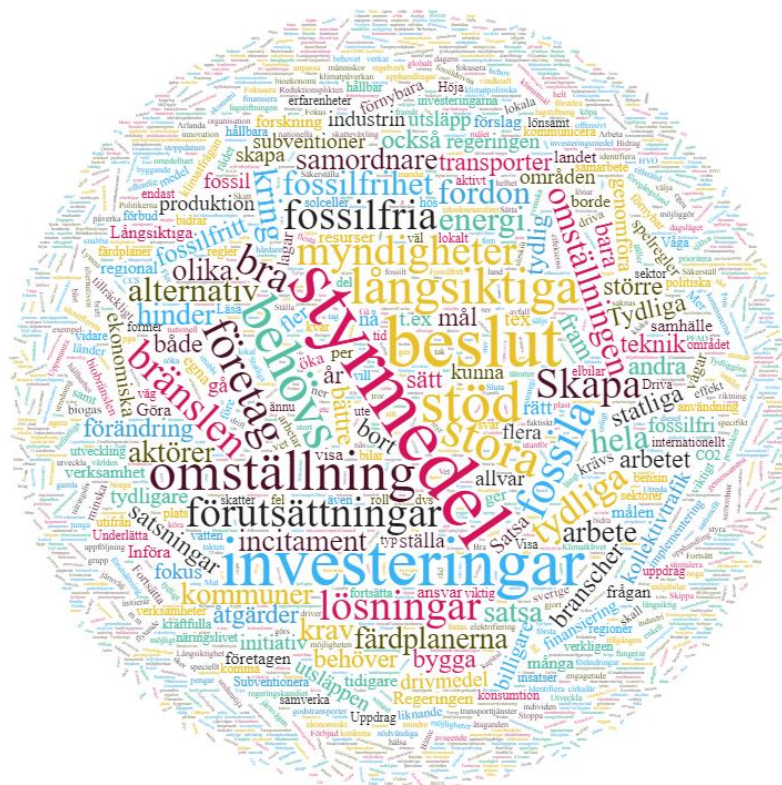
Att döma av figur 3.11 anser de som deltagit i Fossilfritt Sverige att det definitivt behövs någon form av samordningsfunktion även efter 2020. Således är det färre än 2 procent som svarat att det inte behövs en sådan funktion i fortsättningen – i gruppen "icke-medlemmar" var det för övrigt ingen som angav detta svarsalternativ. Samtidigt finns dock en viss osäkerhet i det att lite drygt 10 procent har svarat "jag vet inte". Det bör också nämnas att de som svarade "annan" på egen hand kunde precisera vilken form de vill se, men dessa svar pekar inte ut någon ytterligare tänkbar form – i flertalet fall berör de snarare samordningsverksamhetens innehåll.

Som framgår av figuren anser en stor majoritet av respondenterna att den önskade samordningsfunktionen efter 2020 fortsatt bör utgöras av nuvarande form med en nationell samordnare. Drygt 70 procent av de svarande angav detta alternativ.

Enkätens sista fråga – om vad regeringen behöver göra för att driva på det mer långsiktiga arbetet för att uppnå ett fossilfritt Sverige – innehöll ett öppet svarsalternativ och genererade en stor mängd olika svar. Att sammanfatta svaren är därför svårt, men ordmolnet nedan ger ändå en indikation om vilka aspekter som var särskilt vanligt förekommande.⁵

Figur 3.12 Vad behöver regeringen göra för att driva på det mer långsiktiga arbetet för att uppnå ett fossilfritt Sverige?

De ord som är störst i ordmolnet är de som hamnar högst upp i en frekvensmätning av de ord som använts av respondenterna. Utifrån ordmolnet kan därmed utläsas vissa allmänna önskemål till politikerna, som i hög grad motsvarar hur det brukar låta i sådana här sammanhang. Således är det knappast förvånande att ord som exempelvis "skapa", "tydliga", "långsiktiga", "förutsättningar", "styrmedel", "stöd" och "investeringar" ofta återkommer bland svaren.

⁵ I ett ordmoln synliggörs de vanligast förekommande och viktigaste orden bland svaren och i de fraser som de svarande använde. Ju större texten är, desto viktigare är ordet.

3.2. Fördjupande intervjuer

För att få en fördjupad förståelse för hur Fossilfritt Sveriges arbete fungerar har vi också intervjuat tolv företrädare för organisationer som på olika sätt deltagit eller varit i kontakt med initiativet. Som nämndes i avsnitt 1.4 har det handlat dels om organisationer som på olika sätt deltagit i Fossilfritt Sveriges arbete, dels om företrädare för organ som kan beskrivas som mottagare och tänkta vidareförvaltare av Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete (riksdag, departement, myndigheter).

Huvudintrycket från intervjuerna är att den mycket positiva bild som getts av enkäten i allt väsentligt bekräftas. Överlag framhåller de intervjuade att såväl Fossilfritt Sverige i allmänhet som den nationella samordnaren och hans kansli har gjort ett mycket bra arbete. Samordnaren beskrivs som mycket entusiasmerande och drivande. Flera har lyft fram att samordnarens ansats har varit att fokusera på möjligheter istället för problem och att hitta gemensamma ståndpunkter istället för skiljaktigheter som kan vara svåra att överbygga. Detta sägs ha varit konstruktivt och ha skapat ett momentum i arbetet. Samordnaren anses i hög grad ha varit "rätt person på rätt plats vid rätt tidpunkt". I likhet med vad som framkom i enkätundersökningen bedömer de intervjuade överlag också att det för deras organisation definitivt finns en nytta med att delta i Fossilfritt Sveriges arbete.

Bland aktiviteter som anses vara särskilt bra har ett flertal av de intervjuade lyft fram färdplanerna. Det arbetet sägs ha inneburit en kraftsamling i respektive bransch/sector, där en stor fördel sägs ha varit att olika aktörer (företag, men i förekommande fall också offentliga företrädare) har samarbetat och kunnat enas om målsättningar och åtgärdsbehov. Flera bedömer också att de företag och branscher som varit med i arbetet med färdplanerna har gjort ganska långtgående åtaganden. En bidragande faktor till att färdplanearbetet har varit lyckat sägs ha varit den nationella samordnarens lösningsinriktade förhållningssätt. Flera av de intervjuade menar också att det generellt sett har skett en förändring i näringslivets allmänna inställning till klimatåtgärder under senare år, från något som tidigare möjligen var ett "nödvändigt ont" till något som nu både är önskvärt och ses som en affärsmöjlighet.

Få kritiska synpunkter har framkommit i intervjuerna. I likhet med i enkätundersökningen har dock flera pekat på att Fossilfritt Sverige har tenderat att vara alltför Stockholmsfokuserat, såväl i sakfrågor som när det gäller var olika aktiviteter avhålls.

Vidare har flera av de intervjuade lyft fram att de upplever formen nationell samordnare, och hur den har utövats av Svante Axelsson, som väl lämpad för att skapa en plattform för dialog och samarbete, såväl mellan aktörerna och regeringen som mellan aktörerna. Flera intervjuade har pekat på att det är värdefullt att den nationella samordnaren ingår i kommittéväsendet och har god kontakt med berörda departement och politiker. Samtidigt har några också framfört att en nationell samordnare (åtminstone denna) skiljer sig mycket från en vanlig offentlig utredning. Med den ansats som tillämpats – där färdplanerna innebär åtgärdsprogram vars möjligheter till genomförande kan kräva politiska beslut – sägs också den traditionella beredningsgången i viss mån ha "korskopplats". Vanligtvis lägger en utredning fram ett förslag, som sedan remissbehandlas, eventuellt blir föremål för lagstiftning eller andra politiska beslut och

---

som de berörda aktörerna därefter har att förhålla sig till. Enligt flera intervjuade har arbetet i Fossilfritt Sverige i viss mån ändrat på denna sekvens.

Vad gäller kommande utmaningar har flera av de intervjuade framhållit att den nationella samordnaren visserligen har gjort ett mycket bra arbete, men att diskussionerna hittills har rört sig på en ganska övergripande nivå. I nästa steg – kanske i den nationella samordnarens fortsatta arbete, men framför allt i den vidare kontexten – sägs det därför vara viktigt att det också blir konkreta åtgärder av det hela.

Det politiska systemet sägs av flera intervjuade ha en viktig uppgift när det gäller att se till att diskuterade åtgärder verkligen kan genomföras. Arbetet i Fossilfritt Sverige sägs ha varit mycket bra enligt de intervjuade, men det har också skapat en förväntan på fortsatta insatser som man anser det vara viktigt att politiken kan svara upp mot. I vissa intervjuer har diskuterats vad detta kan handla om. Behov av mer övergripande politiska insatser har lyfts fram, som att ansvariga politiker dels själva måste inse och acceptera att omställningen kan komma att kosta (åtminstone på kort sikt kan ny teknik och alternativa bränslen vara dyrare än etablerade lösningar), och dels bidra till att skapa acceptans om detta bland befolkningen. Men flera intervjuade har även påtalat behov av politiska beslut om mer konkreta åtgärder, såsom att lämpliga regelverk behöver anpassas och utformas. Flera intervjuade har också framhållit att offentliga aktörer bör ställa ökade miljökrav i upphandlingar.

4. Analys och rekommendationer

Governos uppdrag handlar om att dels redogöra för och utvärdera det arbete som gjorts inom Fossilfritt Sverige och av den nationella samordnaren, dels analysera förutsättningar och tänkbara prioriteringar för initiativets arbete framöver. I tidigare kapitel har vi redogjort för hur Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete har bedrivits samt den syn på detta som framkommit i våra empiriska undersökningar. Mot den bakgrunden redovisar vi i detta avslutande kapitel först vår samlade bedömning av hur Fossilfritt Sverige har lyckats med sitt arbete. Därefter pekar vi på faktorer som är värda att beakta i fortsättningen, främst avseende Fossilfritt Sveriges fortsatta arbete, men i viss mån även bortom detta.

4.1. Har Fossilfritt Sverige lyckats med sitt arbete?

4.1.1. Har uppdragets syfte och mål uppfyllts?

Enligt uppdraget från regeringen ska den nationella samordnaren bidra till att stärka och fördjupa arbetet med initiativet Fossilfritt Sverige. I direktiven räknar regeringen upp ett antal uppgifter som förväntas ingå i denna roll. Det handlar exempelvis om att tillhandahålla en plattform för dialog och samarbete såväl mellan aktörerna och regeringen som mellan aktörerna, att initiera och främja samverkan mellan aktörerna samt att synliggöra och främja aktörernas arbete för ett fossilfritt Sverige. I korthet har samordnaren tolkat uppdraget som att det handlar om att fungera som en katalysator, som ska bidra till att öka tempot i klimatarbetet och visa på en tydlig riktning.

Som vi beskrivit i avsnitt 2.1 har uppdraget i praktiken varit ganska öppet. Den nationella samordnaren gavs ett tämligen fritt mandat att forma arbetets innehåll och pröva sig fram till ändamålsenliga metoder för att uppnå verksamhetens syfte. Samordnaren har tolkat det som att hans roll är ganska fri och att det också var regeringens avsikt har bekräftats av våra kontakter med Miljö- och energidepartementet. I praktiken tycks regeringens styrning av arbetet främst ha bestått i att utse en lämplig person som samordnare.

Såvitt vi kan bedöma har Fossilfritt Sverige och den nationella samordnaren helt och hållet arbetat utifrån de intentioner som regeringen uttryckte i direktiven till samordnaren. Arbetet har i hög grad handlat om att skapa en samsyn kring och en tilltro till möjligheterna att ställa om Sverige till ett fossilfritt land. Denna samsyn har byggts på en dialog såväl inom och mellan olika branscher i näringslivet som mellan samhällets olika sektorer, i det att både näringsliv och offentliga organ har deltagit.

Deltagandet i dialogen har också vidgats jämfört med den krets av aktörer som var engagerade i initiativet Fossilfritt Sverige när den nationella samordnaren tillsattes. Det handlar både om att antalet deltagande aktörer har ökat och om att den nationella samordnaren har initierat en dialog även med andra än de som kan sägas utgöra initiativets "medlemmar". Inte minst pekar våra empiriska undersökningar på att den

nationella samordnaren haft en roll som länk och katalysator för en dialog mellan näringsliv och politik.

Att Fossilfritt Sverige och den nationella samordnaren förefaller ha varit en väl fungerande arena för att skapa en samsyn kring och en tilltro till möjligheterna att ställa om Sverige till ett fossilfritt land, torde kunna förklaras av flera samverkande faktorer. Här vill vi framför allt ta upp tre omständigheter:

- ✦ **Ett initiativ rätt i tiden.** Klimatproblemets vikt är nu så uppenbar för samhällets aktörer att det också kan vara lättare att enas om åtgärdsbehoven. Det kan illustreras av att flera av de personer vi har intervjuat har pekat på att det har skett en förändring i näringslivets allmänna inställning till klimatåtgärder under senare år, från något som tidigare möjligen var ett "nödvändigt ont" till något som nu både är önskvärt och ses som en affärsmöjlighet.
- ✦ **En kommunikativ nationell samordnare som driver en berättelse.** Den nationella samordnaren, liksom hans kansli, har fungerat mycket väl i sin roll. Detta visar både vår enkät och våra intervjuer. Flera har framhållit att samordnaren är mycket entusiastisk och drivande och har ett fokus på möjligheter istället för problem. Samordnaren anses i hög grad ha varit "rätt person på rätt plats vid rätt tidpunkt".
- ✦ **Framåtdriv för att tillsammans ta fram konkreta åtgärder.** De aktiviteter som har bedrivits inom Fossilfritt Sverige har inte bara handlat om att skapa samsyn kring klimatfrågans vikt i största allmänhet. Istället har en betydande del av arbetet – främst genom färdplanerna – handlat om att identifiera, och enas kring, vägar och åtgärder för att uppnå fossilfrihet inom olika sektorer m.m. Härmed torde även de mer allmänna diskussionerna ha kunnat föras med en större tyngd och konkretion.

Utöver färdplanerna har Fossilfritt Sverige och den nationella samordnaren också arbetat med exempelvis rundabordsamtal, utmaningar, arenor och en omfattande publik verksamhet (bl.a. workshops, konferenser, föredrag, debattartiklar och sociala medier). Inledningsvis arbetade man även med samverkansgrupper, men den nationella samordnaren valde av olika skäl att nedprioritera detta. Även om den nationella samordnaren haft som utgångspunkt att pröva sig fram till ändamålsenliga metoder, så är vår bild att de huvudsakliga formerna för verksamheten etablerades ganska tidigt och sedan har förvaltats och vidareutvecklats. Såvitt vi kan bedöma ligger samtliga de aktiviteter som har bedrivits – även de nedprioriterade samverkansgrupperna – väl inom ramen för de riktlinjer regeringen angav i direktiven till den nationella samordnaren.

När det gäller frågan om huruvida Fossilfritt Sverige och den nationella samordnaren har arbetat med rätt saker bör samtidigt sägas att detta är en lite problematisk utvärderingsuppgift. Genom att den nationella samordnaren har haft ett uppdrag där han skulle pröva sig fram till ändamålsenliga metoder, så ligger det i sakens natur att det i princip inte går att avgöra vad som är rätt eller fel. Om en testad metod befinns vara mindre väl fungerande och därför avvecklas, så är ju agerandet ändå helt i linje med uppdraget.

För att man ska kunna slå fast att arbetet haft fel inriktning torde krävas att de genomförda aktiviteterna alldeles uppenbart ligger utanför vad uppdragsgivaren tänkte sig

och att man dessutom redan a priori borde ha förstått att de inte skulle kunna bli framgångsrika. Men några sådana tendenser har inte förelegat i fallet med Fossilfritt Sverige och den nationella samordnaren. Tvärtom konstaterade vi ju ovan att de genomförda aktiviteterna har legat väl i linje med de riktlinjer regeringen angett för Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete.

Sammantaget är vår bedömning att det arbete som har bedrivits av Fossilfritt Sverige och den nationella samordnaren är väl i överensstämmelse med de syften och mål som regeringen formulerat. Till denna bedömning bidrar givetvis också – utöver vad som sagts ovan – den mycket positiva bild av arbetet som framkommit i den enkät och de intervjuer vi har genomfört. Det kan t.ex. illustreras med att ca 90 procent av de svarande i vår enkät helt eller delvis håller med om att Fossilfritt Sveriges arbete på ett bra sätt har bidragit till att främja omställningen till ett fossilfritt Sverige.

4.1.2. Har arbetet lett till önskade resultat?

Inom ramen för denna utvärdering är det inte möjligt att ge ett slutgiltigt svar på om Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete har lett till önskade resultat. En svårighet i sammanhanget är givetvis att de avsedda, yttersta effekterna av arbetet – att Sverige ska bli ett fossilfritt land – inte kommer att kunna realiseras förrän på lite längre sikt. Men inte heller i det korta perspektivet – då den realistiska frågan snarare är om Fossilfritt Sverige och den nationella samordnaren gett bästa möjliga bidrag till den önskvärda utvecklingen – kan vi ge ett helt säkert svar. Detta främst av två skäl. Den ena är att samordnarens uppdrag ännu inte är avslutat, varför vi i viss mån har studerat ett rörligt mål. Det andra skälet är att vi inte har haft möjlighet att, mer än översiktligt, bedöma kvaliteten på de olika typer av klimatinsatser som initiativet genererar.

Med dessa reservationer är vår bedömning ändå att Fossilfritt Sverige på ett bra sätt har lyckats bidra till att främja omställningen till ett fossilfritt Sverige. För det talar bland annat den mycket positiva bild av arbetet som framkommer i den enkät och de intervjuer vi har genomfört.

Således visar de empiriska undersökningarna att det helt klart finns ett mervärde för samhällsaktörer att delta i Fossilfritt Sveriges arbete. Som framgått av kapitel 3 anser t.ex. ca 95 procent av de som svarat på enkäten att det finns en nytta med att delta i Fossilfritt Sveriges arbete för dem själva och den organisation de representerar. Vidare pekats i enkätens öppna frågor bl.a. på att Fossilfritt Sverige på ett positivt sätt har skapat engagemang och intresse för klimatfrågorna. Initiativet sägs ha fungerat som en katalysator och hinderröjare och en bra plattform för samtal och samverkan såväl inom branscher som mellan näringsliv och offentliga aktörer. Många lyfter också fram att den nationella samordnarens eget agerande har varit en starkt bidragande orsak till initiativets framgång. I såväl enkäten som intervjuerna har också mycket positiva uttalanden gjorts om de enskilda aktiviteter som bedrivits Fossilfritt Sverige, i synnerhet färdplanerna och den publika verksamheten med olika seminarier och evenemang lyfts fram. De negativa synpunkterna har varit betydligt färre, men en sak som flera framfört är att initiativet och dess verksamhet tenderat att vara alltför fokuserat på storstadsfrågor.

4.2. Frågor för framtiden

4.2.1. Fossilfritt Sveriges fortsatta arbete

Den nationella samordnarens uppdrag löper fram till den 31 december 2020. Något utrymme för stora förändringar av arbetets inriktning finns det förmodligen inte under denna tid. Med hänsyn till den mycket positiva bild vi mötts av hur arbetet hittills har fungerat finns det knappast heller behov av några stora förändringar. Utgångspunkten för uppdragets återstående tid bör därför enligt vår mening vara att i huvudsak arbeta på som hittills.

Som framgått av tidigare kapitel har det dock i vår enkät och våra intervjuer framförts vissa önskemål om nya eller utvecklade insatser och fokusområden för Fossilfritt Sveriges arbete. Vi anser att det finns skäl för den nationella samordnaren att beakta dessa synpunkter och om möjligt inkludera de efterfrågade insatserna i det fortsatta arbetet. Det handlar framför allt om de följande:

- ✦ *Följ upp, återvinn erfarenheter och prioritera mest nytta.* Under Fossilfritt Sveriges paraply har det gjorts en mängd insatser av olika slag och ett stort antal organisationer från samhällets olika sektorer har på olika sätt varit engagerade i arbetet. Inte minst i framtagandet av de branschvisa färdplanerna har ett stort antal olika företag, branschorganisationer m.m. varit engagerade och kunnat enas. Rimligen finns det många erfarenheter och lärdomar att hämta från det samlade arbete som gjorts inom ramen för Fossilfritt Sverige. Det talar för ett behov av att följa upp det gjorda arbetet, inklusive de handlingsprogram och åtaganden som har gjorts inom olika branscher. En väsentlig uppgift för den nationella samordnaren och hans kansli under uppdragets resterande tid, kan därför vara att sammanställa och syntetisera de lärdomar som gjorts och utifrån det ge sin samlade syn på hur den fortsatta utvecklingen mot fossilfrihet bör ske (exempelvis i samordnarens slutrapport). Förhoppningsvis kan föreliggande rapport bilda startpunkt för en sådan erfarenhetsåtervinning.
- ✦ *Ta fram fler färdplaner.* I dagsläget finns färdplaner för 13 branscher. Att döma av de synpunkter vi mött i enkät och intervjuer har instrumentet färdplaner, och inte minst den samarbetsinriktade metod som använts för att ta fram dem, varit mycket framgångsrikt. Enligt vår mening finns det därför skäl för den nationella samordnaren att initiera färdplansarbete inom ytterligare branscher, i den mån det ryms under uppdragets återstående tid.
- ✦ *Bidra till att åtgärder blir konkreta.* I vår utvärdering har flera framfört att nästa steg – efter den kraftsamling som Fossilfritt Sverige på många sätt inneburit – blir viktigt och kanske svårare. Det handlar då bland annat om att omsätta de planer som tagits fram i konkreta åtgärder, vilket i många fall också kan kräva att det politiska systemet svarar upp mot den förväntan på agerande som byggts upp genom Fossilfritt Sveriges arbete. Omvänt är det dock även viktigt att de som har denna förväntan har förståelse för hur det politiska systemet kan ta sig an frågorna, vad gäller tågorämbetsverk, prioriteringar m.m. Med den länkande och pådrivande roll som den nationella samordnaren har, menar vi att en väsentlig uppgift under uppdragets resterande tid

kan vara att bidra till att öka den ömsesidiga förståelsen mellan näringsliv och politik för hur och när olika åtgärder kan genomföras. Härmed skulle den nationella samordnaren och hans kansli kunna ta en aktiv och viktig roll i det arbete som nu behöver vidtas med att planera för genomförandet av konkreta åtgärder.

- ✦ *Vidga vyerna – hela Sverige i fokus.* En kritik som framkommit i våra empiriska undersökningar är att Fossilfritt Sverige av vissa anses ha varit alltför Stockholmsfokuserad. Kritiken handlar både om att mycket av aktiviteterna hållits i Stockholm och om att de klimatinsatser som diskuterats i mindre grad riktar sig mot landsbygden. Enligt vår mening finns det därför skäl för den nationella samordnaren och hans kansli att i det fortsatta arbetet söka sprida verksamheten mer till hela Sverige – ett sätt skulle möjligen kunna vara att företa en ny klimatturné i några regioner? På temat "vidga vyerna" kan det också finnas skäl för den nationella samordnaren och hans kansli att under uppdragets resterande tid sträva efter att öka kontakterna med och deltagandet från vissa samhällssektorer. I våra empiriska undersökningar har det således efterlysts ökad samverkan såväl med universitet och högskolor som med kommuner. Det ska dock sägas att båda dessa grupper redan idag finns företrädde i Fossilfritt Sveriges arbete – det visas bl.a. av att företrädare för kommuner utgjorde en femtedel av de svarande i vår enkät.

4.2.2. På längre sikt

I enkäten frågade vi om det behövs någon form av samordningsfunktion även efter 2020. Som framgick av avsnitt 3.1.4 ansåg i stort sett samtliga av de som uttryckte en tydlig åsikt i denna fråga att det behövs en samordningsfunktion även efter 2020 – färre än 2 procent svarade nej. Flertalet – drygt 70 procent – ansåg också att denna samordningsfunktion bör utgöras av nuvarande form med en nationell samordnare.

Även om enkätsvaren således talar för att det finns skäl för regeringen att fortsätta med nuvarande samordningsfunktion även efter 2020, så menar vi att en djupare analys av behovet först behöver göras. Sannolikt krävs någon form av samordning av det fortsatta arbetet med att realisera regeringens ambition att Sverige ska bli ett av världens första fossilfria välfärdsländer. Men i vilken form denna samordning bör ske är inte självklart enligt vår mening. Det beror bl.a. på vilken typ av samordning som primärt behövs framöver. Om det fortsatt behövs en pådrivande katalysatorfunktion så kan nuvarande form vara lämplig. Om det däremot bör handla om att förvalta och administrera ett etablerat arbete, så kan det möjligen vara lämpligare att inordna verksamheten i det ordinarie administrativa systemet, genom att t.ex. lägga samordningsfunktionen under någon lämplig statlig myndighet.

Som nämndes i föregående avsnitt finns det bland dem som har medverkat i Fossilfritt Sveriges och den nationella samordnarens arbete en förväntan på att de planer m.m. som tagits fram ska konkretiseras och genomföras i nästa steg. Det kommer att kräva verkningfulla insatser från olika aktörer. Av det som framkommit i utredningen kan nämnas följande:

- ✦ Näringslivet måste visa att man står för de åtaganden man nu gjort.

-
- ✦ Det politiska systemet måste svara upp mot den uppbyggda förväntan. Bland de önskemål om politiska insatser som har framkommit i utredningen kan nämnas följande:
- Ansvariga politiker måste inse och acceptera att ny teknik och alternativa bränslen kan vara dyrare än etablerade lösningar, åtminstone på kort sikt, och att omställningen därför kan bli kostsam.
  - Ansvariga politiker har en viktig uppgift att bidra till att skapa kunskap om och acceptans för omställningens syfte och dess kostnader bland befolkningen.
  - Politiska beslut behövs även avseende mer konkreta åtgärder, såsom att lämpliga regelverk behöver anpassas och utformas. Ett annat önskemål som framkommit är att offentliga aktörer bör ställa ökade miljökrav i upphandlingar.